

HE 137/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä sekä takuueläkkeestä annetun lain 9 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä. Esityksen tarkoituksena on luoda tunnustusluontoinen eläkejärjestelmä suomalaisille olympiavoittajille. Eläkettä myönnettäessä tulisi ottaa huomioon urheilijan toimeentulomahdollisuudet.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi takuueläkkeestä annettua lakia. Muutos on tekninen.

Esitys liittyy valtion vuoden 2015 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2015 alusta.

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Urheilijoiden sosiaaliturva

Suomessa urheilutoimintaa harjoittavan urheiluseuran tai muun urheilutoimintaa harjoittavan yhteisön on vakuutettava urheilija tapaturman ja vanhuuden varalta, jos urheilija on alle 43-vuotias ja hänen kanssaan on sovittu, että hän saa pääasiallisesti Suomessa harjoitetusta urheilemisesta veronalaista palkkaa vuodessa tai vuotta lyhyemmässä pelikaudessa vähintään 10 690 euroa (vuoden 2013 tasossa).

Vakuuttamisvelvollisuus koskee pääasiassa joukkueurheilijoita, mutta myös yksilöurheilijalla on mahdollisuus vakuuttaa itsensä vapaaehtoisesti, jos vakuuttamisen edellytykset täyttyvät.

1.2 Lainsäädäntöä ja käytäntö

Ennen vuotta 1995 urheilijoilla ei ollut lainkaan tapaturma- ja työeläkelakeja vastaavaa ansioperusteista sosiaaliturvaa. Urheilijat olivat perusturvajärjestelmän takaamien etuuksien sekä erilaisten vapaaehtoisten vakuutusten varassa.

Urheilijoille luotiin vuonna 1995 erillinen, yleisiä ansioperusteisia sosiaalivakuutusjärjestelmiä rajoitetumpi ja urheilun erityispiirteet huomioiva vakuutusperiaatteelle rakentuva sosiaaliturvajärjestelmä. Asiassa annettiin hallituksen esitys urheilijoiden sosiaaliturvaa koskeväksi lainsäädännöksi (HE 356/1994 vp.). Lainsäädäntö tuli voimaan 1 päivänä toukokuuta 1995. Lain säädännöllä urheileminen suljettiin lakisääteisen työeläke- ja tapaturmavakuutusjärjestelmän soveltamispiirin ulkopuolelle. Samalla säädettiin valtuus järjestää urheilijoiden eläke- ja tapaturmaturva vakuutuksella siten kuin asetuksella ottaen huomioon eri urheilulajit ja urheilijoiden vuositulot tarkemmin säädetään. Samaan aikaan lakimuutosten kanssa tuli voimaan asetus urheilijoiden eläketurvan ja tapaturman järjestämisestä (537/1995). Asetus uudistettiin vuonna 1998. Uudella asetuksella vakuuttamisvelvollisuus ulotettiin koskemaan myös yhtiömuodossa tapahtuvaa ur-

heilutoimintaa. Asetuksella myös täsmennettiin joukkueurheilijoiden vakuuttamisvelvollisuuden edellytyksiä, saatettiin yksilöurheilijat vakuutusturvan piiriin sekä määriteltiin tarkemmin turvan sisältö. Samalla vakuuttamisen yleinen seuranta ja valvonta siirrettiin Tapaturmavakuutuslaitosten liitolle ja vakuutusturvan järjestämisestä huolehtiminen urheilun lajiliitoille.

Vuonna 2000 voimaantulleen perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluivat lain alaan. Näin ollen myös urheilijoiden eläke- ja tapaturmaturvan sisällöstä tuli perustuslain edellyttämällä tavalla säätää lailla. Asiasta annettiin hallituksen esitys laiksi urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvasta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 51/2000vp.). Laki urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvasta tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2000.

Viimeisin suurempi muutos urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvaan tehtiin säätämällä uusi laki urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta (276/2009). Laki tuli voimaan 1 päivänä toukokuuta 2009.

Lain mukaan Tapaturmavakuutuslaitosten liitto antaa vuosittain maaliskuun loppuun mennessä sosiaali- ja terveysministeriölle kertomuksen lain mukaisen vakuutusturvan toteutumisesta. Vakuutettuja urheilijoita vuonna 2011 on ollut 1041 ja vuonna 2012 1157. Valtaosa vakuutetuista urheilijoista on joukkueurheilijoita. Vakuutettuja yksilöurheilijoita vuonna 2012 oli vain 13.

Urheilijan vanhuudenturva järjestetään vakuutuksella, jonka voi myöntää vakuutusyhtiö, jolla on vakuutusyhtiölain (521/2008) ja ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain (398/1995) mukaan oikeus myöntää Suomessa vakuutusluokista annetun lain (526/2008) 13 §:ssä tarkoitetun henkivakuutusluokan 1 mukaisia vakuutuksia.

Urheilijan vanhuudenturvavakuutuksesta voidaan maksaa etuutena vanhuuseläkettä, kun urheilija on täyttänyt 65 vuotta. Urheilijan vanhuudenturva on maksuperusteinen vakuutus eli eläkkeen määrä perustuu vakuutusmaksuista ja tuotoista kertyneisiin varoi-

hin vähennettynä hoitokuluilla. Vakuutusmaksun määrä on säädetty laissa ja se on 4,5 % palkasta tai sovitusta vuosityöansiosta. Laissa ei ole säädetty urheilijan vanhuudenturvan sisällön osalta muusta kuin eläkeiästä ja vakuutusmaksun määrästä.

Urheilijaeläkkeistä käydyn keskustelun yhteydessä on vertailukohtana käytetty valtion ylimääräistä taiteilijaeläkettä. Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke (75/1974, muut.929/1984 ja 974/1992) voidaan myöntää valtion talousarvioon tarkoitusta varten otetun määrärahan rajoissa. Eläke on veronalaista tuloa ja se voidaan myöntää täytenä eläkkeenä tai osaeläkkeenä. Vuonna 2013 täysi eläke oli 1 301,36 euroa ja osaeläke siitä puolet. Eläkettä myönnettäessä otetaan huomioon hakijan varallisuusasema sekä hänen toimeentulomahdollisuutensa.

Vakiintuneen käytännön mukaisesti eläke voidaan myöntää täytenä eläkkeenä, jos hakijan eläke- ja muut pysyvät tulot kansaneläketuloa lukuun ottamatta jäävät alle taiteilijaeläkkeen määrän. Edellä mainitun taiteilijaeläkkeen määrän ylittyessä myönnetään osaeläke. Jos hakijan eläke- ja muut pysyvät tulot kansaneläkettä lukuun ottamatta ylittävät kaksi kertaa taiteilijaeläkkeen määrän eli vuonna 2013 $2 \times 1301,36 \text{ €/kk} = 2602,72 \text{ €}$ eli eläkettä enää myönnetä.

1.3 Urheilijoiden Pro Urheilu-palkinnot ja -mitalit

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää tunnustuspalkintoja suomalaisille urheilijoille tunnustuksena merkittävästä urheilu-urasta tai huomattavasta urheilusaavutuksesta. Ensimmäiset Pro Urheilu -palkinnot ja -mitalit myönnettiin vuonna 2000.

Vuodesta 2013 lukien Pro Urheilu -palkintoja on myönnetty vuosittain olympiavoittajille ottaen huomioon heidän toimeentulomahdollisuutensa. Palkintoa ei myönnetä alle 60-vuotaille. Keväällä 2013 myönnettiin Pro Urheilu -tunnustuspalkinto 60 vuotta täyttäneille olympiavoittajille siten, että arvoltaan 14 000 euroa myönnettiin kahdeksalle olympiavoittajalle ja osapalkinto arvoltaan 7 000 euroa myönnettiin 13 olympiavoittajalle.

Syksyllä 2013 myönnettyjen Pro Urheilu -palkinnon suuruus oli 20 000 euroa ja se jaettiin neljälle urheilijalle. Pro Urheilu -mitali ei sisällä rahallista korvausta. Vuonna 2013 mitali myönnettiin viidelle suomalaiselle urheilussa keskeisesti vaikuttaneelle henkilölle tunnustuksena urheilun edistämisestä kansallisesti ja kansainvälisesti.

1.4 Nykytilan arviointi

Kansainväliset urheilusaavutukset ovat tärkeitä suurelle osalle suomalaisista. Huippu-urheilu tarjoaa viihdettä ja elämyksiä, se luo kansallista identiteettiä, tekee Suomea tunnetuksi ja tarjoaa esikuvia lapsille ja nuorille. Menestyneet urheilijat ovat eräänlaisia kansallissankareita, joiden elämää ja toimintaa media ja julkisuus seuraavat aktiivisesti.

Nykyisin menestyneiden huippu-urheilijoiden taloudellinen asema on monessa suhteessa parempi kuin ennen. Menestyvän urheilijan palkkiot voivat nousta korkeiksi ja sosiaaliturva on järjestetty vuodesta 1995 alkaen. Kuitenkin eri urheilulajien samoin kuin urheilijoiden kesken on suuria eroja siinä, millaisia tuloja on mahdollista saada, mistä urheiluun liittyvistä kustannuksista urheilijat itse joutuvat vastaamaan ja miten sosiaaliturva kertyy.

Osa vanhoista huippu-urheilijoista on taloudellisesti vaikeassa tilanteessa, varsinkin ikääntyessään, kun heidän eläketurvansa on jäänyt pieneksi.

Elossa olevia suomalaisia olympiavoittajia oli vuonna 2014 yhteensä 51, joista 21 on 60 vuotta täyttäneitä.

Vuodesta 2013 lukien tunnustuspalkintoja on myönnetty vuosittain olympiavoittajille ottaen huomioon heidän toimeentulomahdollisuutensa. Tunnustuspalkinnot on maksettu veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista.

Pysyväisluontoisten eläketurvatyyppeiden tukipäätösten vuosittainen uusiminen ei ole tarkoituksenmukaista ja aiheuttaa turhaa päätöksentekoa. Tämän vuoksi olisi parempi muodostaa ylimääräinen eläkejärjestelmä.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on heikossa taloudellisessa asemassa olevien suomalaisten olympiavoittajien vanhuuden turvan parantaminen. Erityisestä syystä eläke voidaan myöntää myös merkittävästä kansainvälisestä urheilu-urasta. Tavoitteena on luoda taiteilijaeläkejärjestelmän tapainen tunnustusluontoinen eläkejärjestelmä urheilijoille kuitenkin siten, ettei eläkettä maksettaisi urheilijan edunsaajille (perhe-eläke). Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä. Tarkoituksena on luoda tunnustusluontoinen eläkejärjestelmä suomalaisille urheilijoille. Eläkettä myönnettäessä tulisi ottaa huomioon urheilijan toimeentulo-mahdollisuudet.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi takuueläkkeistä annettua lakia. Muutos on tekninen.

3 Esityksen vaikutukset

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Vuoden 2015 valtion talousarvioesityksen momentilla 29.90.50. on varattu 300 000 euron määräraha Pro Urheilu -tunnustuspalkintoihin sekä olympiavoittajien eläkkeisiin. Tästä määrärahasta arvioidaan eläkkeiden osuuden olevan 220 000 euroa. Tarkoitus on, ettei tätä määrää koroteta. Uusia eläkkeitä muille kuin olympiavoittajille ja Pro Urheilu -tunnustuspalkintoja myönnetään vain siinä tapauksessa, mikäli määrärahaa vapautuu olympiavoittajien osalta tähän käyttöön.

4 Asian valmistelu

Suomen Olympiavoittajat ry teki vuonna 1998 aloitteen opetus- ja kulttuuriministeriölle eläkejärjestelmän luomiseksi olympiavoittajille. Perusteena aloitteelle oli se, että osa vanhoista huippu-urheilijoista oli vaikeassa taloudellisessa tilanteessa. Aloitteen johdosta opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 28.9.1998 työryhmän laatimaan ehdotusta huippu-

urheilijoille tarkoitetusta eläkejärjestelmästä. Työryhmä sai mietintönsä valmiiksi 29.6.1999. Työryhmä esitti, että huippu-urheilijoita varten luodaan valtion tunnustus-palkintojärjestelmä ja sosiaalisin perustein myönnettävä urheilijaeläke. Tunnustus-palkintojärjestelmä toteutettiin vuonna 2000.

Esitys ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä on valmisteltu virkamiestyönä opetus- ja kulttuuriministeriössä.

Esityksestä on pyydetty lausunnot oikeusministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, Suomen Olympiakomitea ry:ltä, Valtion liikuntaneuvostolta, Suomen Olympiavoittajat ry:ltä, Suomen Paralympiakomitea ry:ltä ja Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry:ltä.

Oikeusministeriö ja valtiovarainministeriö ilmoittivat, ettei niillä ole esitykseen lausuttavaa. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoi lausunnossaan, että taiteilijaeläke vaikuttaa vähimmäiseläkkeen turvaavassa takuueläkejärjestelmässä eläkkeen suuruuteen. Koska ylimääräinen urheilijaeläke rinnastetaan esityksessä valtion ylimääräiseen taiteilijaeläkkeeseen, ylimääräinen urheilijaeläke tulisi lisätä takuueläkkeestä annetun lain 9 §:n 1 momentin säännökseen. Asia kuuluu tältä osin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle.

Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry, Suomen Olympiakomitea ry ja Suomen Olympiakomitean urheilijavalio-kunta sekä Suomen Paralympiakomitea ry pitivät lausunnoissaan esitystä kannatettavana edellyttäen, että laki koskee myös vammaisurheilijoita. Suomen Olympiavoittajat ry katsoi esityksen olevan linjassa aiemman valmistelun kanssa ja korosti, että siirtymän täydestä urheilijaeläkkeestä osaeläkkeeseen tulisi olla harkinnanvaraista erityisesti tapauksissa, joissa urheilijaeläkkeen suuruuteen vaikuttavat muut eläkkeet ovat lähellä rajarvoja. Kaikki edellä mainitut järjestöt katsoivat lausunnoissaan lisäksi, että urheilijaeläkkeet tulisi rahoittaa veikkauksen ja raharpajaisten voittovarojen sijaan ensisijaisesti valtion tulo- ja menoarviosta kuten sanomalehtimieseläkkeet sekä taiteilijaeläkkeet ja niihin liittyvät perhe-eläkkeet.

5 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2015 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä

1 §. Ylimääräinen urheilijaeläke voitaisiin myöntää tunnustuksena olympialaisissa kultamitalin voittaneille urheilijoille. Eläkettä ei ilman erityistä syytä saisi myöntää alle 60-vuotiaille. Erityiseksi syyksi eläkkeen myöntämiseksi tätä nuoremmalle hakijalle voitaisiin katsoa esimerkiksi terveydentilasta johutuva pysyvä työkyvyttömyys.

Erityisestä syystä eläke voitaisiin myöntää myös merkittävästä kansainvälisestä urheilu-urasta. Erityiseksi syyksi voitaisiin katsoa muun muassa pitkään jatkunut urheilu-ura kansainvälisellä tasolla ja menestys olympialaisissa, paralympialaisissa tai muissa kansainvälisissä arvokilpailuissa.

2 §. Eläke voitaisiin myöntää joko täytenä tai osaeläkkeenä. Osaeläke olisi puolet täyden eläkkeen määrästä. Eläkettä myönnettäessä otettaisiin huomioon urheilijan varallisuusasema ja hänen muut toimeentulomahdollisuutensa samaan tapaan kuin ylimääräistä taiteilijaeläkettä myönnettäessä.

3 §. Eläkettä haettaisiin opetus- ja kulttuuriministeriöstä ministeriön tarkoitusta varten laatimalla lomakkeella. Opetus- ja kulttuuriministeriö pyytäisi eläkehakemuksista Suomen Olympiakomitean lausunnon. Eläkettä koskevat hakemukset käsiteltäisiin kerran vuodessa. Muutoksenhaussa noudatettaisiin hallintolainkäyttölain (586/1996) 7 §:n 1 momenttia, jonka mukaan ministeriön päätöksestä saa valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on lainvastainen.

4 §. Eläkkeen määrä vahvistettaisiin vuosittain valtion talousarviossa. Eläke maksettaisiin ensisijaisesti veikkauksen ja raharpajaisten voittovaroista urheilun ja liikuntakasvatuksen edistämiseen. Eläkkeen maksaisi Keva.

5 §. Eläkkeen tarkistamisesta säädetään työntekijän eläkelain (395/2006) 98 §:ssä, jonka mukaan maksussa oleva eläke tarkistetaan vuosittain tammikuun alusta lukien in-

deksillä (työeläkeindeksi), jota laskettaessa palkkatason muutoksen painokerroin on 0,2 ja hintatason muutoksen painokerroin 0,8.

6 §. Eläkkeen hakemisesta, maksamisesta sekä hakemuksessa esitettävistä tiedoista ja siihen liitettävästä selvityksestä säädettäisiin opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella.

7 §. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2015.

1.2 Laki takuueläkkeestä

Takuueläkkeestä annetun lain 9 §:n 1 momentin mukaan täysimääräisestä tai lain 8 §:n 2 tai 3 momentin mukaan lasketusta takuueläkkeen määrästä vähennetään hakijan jatkuvasti tai vuosittain toistuvasti saamiensa eläketulojen (vuositulo) määrä. Vähennettäväksi eläketuloksi katsotaan momentin 12 kohdan mukaan valtion ylimääräinen sanomalehtimies- ja taiteilijaeläke ja perhe-eläke. Kyseeseen kohtaan ehdotetaan lisättäväksi valtion ylimääräinen urheilijaeläke.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2015.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Ylimääräinen urheilijaeläke voidaan myöntää urheilijalle, joka asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa, tunnustukseksi hänen Olympiakisoissa saamastaan kultamitalista. Erityisestä syystä eläke voidaan myöntää myös merkittävästä kansainvälisestä urheilu-urasta.

Eläkettä ei ilman erityistä syytä saa myöntää henkilölle, joka ei ole täyttänyt 60 vuotta.

2 §

Ylimääräinen urheilijaeläke voidaan myöntää joko täytenä eläkkeenä tai osaeläkkeenä.

Osaeläke on puolet täyden eläkkeen määrästä.

Eläkettä myönnettäessä on otettava huomioon urheilijan varallisuusasema ja hänen muut toimeentulomahdollisuutensa.

3 §

Eläkkeen myöntää opetus- ja kulttuuriministeriö hakemuksesta ja saatuaan Suomen Olympiakomitean lausunnon asiasta.

4 §

Eläkkeen määrä vahvistetaan vuosittain valtion talousarviossa. Eläke maksetaan ensi-

sijaisesti veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista. Eläkkeen maksaa Keva.

5 §

Eläkkeen tarkistamisesta säädetään työntekijän eläkelain (395/2006) 98 §:ssä.

6 §

Eläkkeen hakemisesta, maksamisesta sekä hakemuksessa esitettävistä tiedoista ja siihen liitettävistä selvityksistä säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella.

7 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki**takuueläkkeestä annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan takuueläkkeestä annetun lain (703/2010) 9 §:n 1 momentin 12 kohta seuraavasti:

9 § <i>Eläketulojen vaikutus takuueläkkeeseen</i>	12) valtion ylimääräinen sanomalehtimies-, urheilija- ja taiteilijaeläke sekä valtion perhe- eläke.
--	---

Täysimääräisestä tai 8 §:n 2 tai 3 momentin
mukaan lasketusta takuueläkkeen määrästä
vähennetään seuraavien hakijan jatkuvasti tai
vuosittain toistuvasti saamien eläketulojen
(vuositulo) määrä:

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta 20____.

Helsingissä 15 päivänä syyskuuta 2014

Pääministeri

ALEXANDER STUBB

Kulttuuri- ja asuntonministeri *Pia Viitanen*

*Lakiehdotukset
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

takuueläkkeestä annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan takuueläkkeestä annetun lain (703/2010) 9 §:n 1 momentin 12 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Eläketulojen vaikutus takuueläkkeeseen

Eläketulojen vaikutus takuueläkkeeseen

Täysimääräisestä tai 8 §:n 2 tai 3 momentin mukaan lasketusta takuueläkkeen määrästä vähennetään seuraavien hakijan jatkuvasti tai vuosittain toistuvasti saamien eläketulojen (*vuositulo*) määrä:

12) valtion ylimääräinen sanomalehtimies- ja taiteilijaeläke ja perhe-eläke;

Täysimääräisestä tai 8 §:n 2 tai 3 momentin mukaan lasketusta takuueläkkeen määrästä vähennetään seuraavien hakijan jatkuvasti tai vuosittain toistuvasti saamien eläketulojen (*vuositulo*) määrä:

12) valtion ylimääräinen *sanomalehtimies-, urheilija- ja taiteilijaeläke sekä valtion perhe-eläke.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20